

UČENICI SEDMIH I OSMIH RAZREDA REDOVNE OSNOVNE ŠKOLE O DJECI SA SMETNJAMA VIDA KAO SVOJIM MOGUĆIM DRUGOVIMA U RAZREDU

Oberman Mira

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376, 32

Originalni znanstveni rad

S A Ž E T A K

Cilj rada je da se pokuša utvrditi kakve stavove učenici redovne osnovne škole zauzimaju prema učenicima sa smetnjama vida kao mogućim drugovima u razredu. Podaci o tim stavovima prikupljeni su na uzorku od 1270 učenika osnovnih škola zagrebačke regije. Ispitivanje je provedeno pomoću upitnika koji je sadržavao 12 pitanja.

Analiza učeničkih odgovora pokazala je da su u 6 od ukupno 12 varijabli učenici redovne škole izrazili pozitivan stav prema učenicima sa smetnjama u razvoju kao svojim mogućim drugovima u razredu. Ipak, iz odgovora na neka pitanja vidljivi su prilično izražena negativni stavovi. Takvi stavovi mogu biti posljedica činjenice da učenici redovne škole nisu imali prilike da budu sa slijepim učenicima.

UVOD

Reformom odgoja i obrazovanja u našoj zemlji zacrtano je postepeno uključivanje djece sa smetnjama u razvoju u redovnu školu.

Kakva je situacija u vezi s integracijom slijepa i slabovidne djece u nas o tome nalazimo malo podataka u literaturi.

Iz tiflopedagoške prakse je ipak poznato da se u Hrvatskoj do sada na tom planu najviše radilo na području Istre i zagrebačke regije gdje već nekoliko godina djeluje mobilna tiflopedagoška služba. Upravo ta praksa pokazala je da odgojno obrazovna integracija slabo uspijeva svugdje tamo gdje nisu stvorene neophodne pretpostavke kao što su npr.: povoljna psi-

hološka klima u školi, odgovarajući prostor, oprema, stručni kadar, dodatna individualna pomoć, pozitivni stavovi roditelja i vršnjaka prema djeci sa smetnjama vida i slično.

Ovaj rad nema namjeru da su upušta u sve moguće pretpostavke integracije nego se ograničava samo na jednu od njih, to jest onu istaknutu u naslovu ovog rada. Stručna literatura o tom pitanju u našoj zemlji je veoma oskudna. Što se tiče strane literature dominiraju pretežno radovi o stavovima videće okoline prema odraslim slijepim osobama. Tako Pierre Henri 1930. godine analizira stavove, odnos i mišljenja videće okoline prema slijepima. On je tu analizu proveo na uzorku od 454 muškarca i 485 žena na području Pariza i pokrajine. Nalazi do-

biveni na temelju ankete ukazuju da se o slijepom misli da je „nemoćnik“, „nesposoban“, „ovisan“. Autor konstatira na ponašanje ovjeka koji vidi prema slijepom u svemu potvrđuje njihovo mišljenje.¹⁾

Američki autori Whiteman i Lukoff su 1962. godine objavili izveštaj pod nazivom: „Public attitudes toward blindness“. Taj izveštaj sačinjen je na temelju studije nekoliko grupa osoba normalna vida i uzorka slijepih osoba. U njemu se analiziraju struktura, razvoj i promjene stavova videćih osoba, te njihov efekt na slijepe osobe.²⁾

U radu „Attitudes toward blindness other physical handicaps“ isti autori usporedili su stavove videćih prema sljepoći sa stavovima prema drugim fizičkim oštećenjima. Nalazi tog ispitivanja pokazali su da se na sljepoću u odnosu na druga fizička oštećenja gleda kao na teži hednikep.³⁾

Problemom stavova prela slijepima bavili su se još Hilbourne i Shaw. Tako Shaw navodi da videći ljudi često imaju o slijepima stereotipna mišljenja koja nemaju ni intelektualnu ni racionalnu osnovu, a koja je opisao još Handel 1960. godine. Shaw ističe da neki stavovi videćih prema slijepima imaju svoje porijeklo u religiji.⁴⁾

Navedeni podaci iz literature kao i oni koji ovdje nisu spomenuti uglavnom se odnose na stavove odraslih osoba neoštećena vida prema slijepima. Stavovi učenika neoštećena vida redovne osnovne škole prema učenicima sa smetnjama vida također su relativno malo proučavani i u stranoj literaturi. Spomenima ovdje da su R. O. Jonas, K. Lavine i J. Shell 1963. godine pisali o slijepoj djeci koja su bila integrirana u razred s videćom djecom. U tom svom radu oni su uka-

zali samo na jednu studiju o stavovima videće djece prema njihovim slijepim vršnjacima koja je objavljena do 1963. godine. Ta Jonasova studija o učenju videćeg u društvu sa slijepim drugom bila je laboratorijskog karaktera, a rezultirala je istim nalazima koje su potvrdile i neke drge studije o stavovima odraslih ljudi prema osobama s oštećenjem, kojom prilikom je utvrđena dimenzija „interakcijska napetost“. Centralna karakteristika te dimenzije je osjećaj nelagode koju ljudi bez smetnji u razvoju doživljavaju u kontaktu s oštećenom osobom.⁵⁾

Jednu sociometrijsku studiju Jonas, Levin i Shell proveli su na uzorku od 20 slijepih učenika među kojima je bilo 11 dječaka i 9 djevojčica. Uzorak je obuhvatio učenike od 4. do 6. razreda koji su bili distribuirani u 6 škola i 17 odeljenja države Ohio, a nastavu su pohađali zajedno s videćom djecom. To sociometrijsko ispitivanje dalo je rezultate prema kojima je među slijepima kao i među ostalima bilo zvijezda i odbačenih (isto, str. 445).

Pozicija slijepih i slabovidnih učenika u razredu među videćima vjerojatno je determinirana stavovima ovih posljednjih, jer se stavovi kao što je poznato izražavaju u ponašanju. Dakle, da bi mogli sagledati ponašanje videćih učenika prema onima oštećena vida nužno je upoznati prirodu njihovih stavova. Ti stavovi prema učenicima oštećena vida mogu biti pozitivni i negativni i kao takvi utjecati na ponašanje odnosno na prihvaćanje ili odbijanje učenika oštećena vida u razrednom kolektivu. Sagledavajući značenje stavova videćih učenika prema učenicima oštećenog vida odgojno obrazovnu integraciju, Fakultet za defektologiju je u okviru projekta „Ispitivanje objek-

tivnih i subjektivnih pretpostavki za uključivanje djece s razvojnim smetnjama u redovne škole zagrebačke regije" prikupio i neke podatke o stavovima videćih učenika prema učenicima oštećenog vida i njihovoj odgojno-obrazovnoj integraciji. Ti podaci poslužili su za izradu ovog rada.

CILJ I METODE

Cilj ovog rada je da se pokuša utvrditi kakve stavove učenici redovne osnovne škole zauzimaju prema učenicima sa smetnjama vida kao mogućim drugovima u razredu. Podaci o tim stavovima prikupljeni su pomoću upitnika koji je sadržavao pitanja koja se odnose na stavove prema učenicima sa smetnjama u razvoju i njihovih integracija. Ovdje su uzeta u obzir samo ona pitanja iz upitnika koja se odnose na stavove prema učenicima s oštećenjem vida. Takvih je pitanja bilo ukupno 12.

Podaci su prikupljeni na uzorku od 1270 učenika osnovnih škola zagrebačke regije.

Za svako pitanje predložena su bila 3 moguća odgovora, a učenik je mogao izabrati samo 1 odgovor. Odgovori su ocjenjeni na skali od 1 do 3. Ti odgovori učenika poslužili su kao indikatori stavova videćih učenika prema učenicima oštećenog vida i njihovoj mogućoj integraciji.

U svrhu obrade podataka učinjena je distribucija rezultata kojim putem su između ostalog za svaku varijablu dobijene frekvencije (f). Odgovori učenika izraženi su u postocima.

REZULTATI I DISKUSIJA

Analizom odgovora učenika iz tablice 1 može se doći do podatka o sta-

vovima učenika redovne škole prema slijepoj djeci kao mogućim drugovima u razredu.

Na osnovi distribucija odgovora u izabranim varijablama može se zaključiti da znatan postotak učenika redovne škole ima pozitivan stav prema slijepim učenicima i njihovoj integraciji u redovnu školu.

Tako 44,64% učenika redovne škole smatra da bi slijepi učenik mogao sudjelovati u većini njihovih igara. Međutim, čak 44,01% učenika redovne škole »nije sigurno« da bi u razredu željeli sjediti sa slijepim učenikom, a 14,48% ne bi to željelo. Isto tako 46,22% ispitanika bi učilo sa slijepim učenikom iako ima čak 30,70% ispitanika koji u to »nisu sigurni«.

Nadalje, čak 61,49% učenika redovne škole povelu bi na izlet slijepog učenika, iako znatan postotak njih 28,50% »nisu sigurni« da bi to učinili.

Učenici redovne škole također su u najvećem postotku izrazili spremnost da bi branili slijepog učenika prema kojem bi netko loše postupio. Takvu je spremnost izrazilo čak 98,50% učenika redovne škole. Iz ovog kao i iz podataka da bi se čak 97,45% učenika redovne škole jako razljutilo kada bi primjetili da netko pokušava prevariti slijepog učenika za novac, te da bi 97,08% učenika oštro protestiralo kada bi vidjeli da se netko ruga slijepom učeniku, može se naslutiti da su u učenika redovne škole vrlo vjerovatno prisutni i suviše protektivni stavovi. Ove stavove opisao je 1958. godine Shuey koji piše: »Djeca bez oštećenja mogu biti vrlo spontana u svojim pozitivnim reakcijama, što više, ona mogu ispoljavati prema svojim hendikepiranim vršnjacima suviše protektivne stavove i otvorene simpatije.«⁶⁾

Tablica 1

Odgovori učenika rdoovnih osnovnih škola na pitanja u anketnom listu.

Varijabla	Odgovori učenika izraženi u postocima		
	DA	NE	NISAM SIGURAN
Bi li u razredu želio sjediti sa slijepim učenikom?	41,49 ^o / _o	14,48 ^o / _o	44,01%
Bi li slijepi učenik mogao sudjelovati u većini tvojih igara?	44,64 ^o / _o	28,97 ^o / _o	26,37%
Bi li učio sa slijepim učenikom?	46,22 ^o / _o	23,07%	30,70 ^o / _o
Bi li češće poveo na izlet slijepog druga?	61,49 ^o / _o	10,00%	28,50 ^o / _o
Bi li branio slijepog učenika prema kojem bi netko loše postupio?	98,50 ^o / _o	0,30 ^o / _o	1,18%
Bi li bio spreman pomagati slijepom drugu u učenju tako na mu čitaš gradivo?	88,89 ^o / _o	1,20 ^o / _o	9,80%
Bi li se jako razljutio kada bi primjetio da netko pokušava prevariti slijepog učenika za novac?	97,40%	0,39 ^o / _o	2,20 ^o / _o
Bi li oštro protestirao kad bi vidio da se netko ruga slijepom učeniku	97,08%	0,47 ^o / _o	2,44 ^o / _o
Smatraš li da bi slijepi učenici trebali ići u redovne škole?	30,15 ^o / _o	23,77 ^o / _o	46,06%
Smatraš li da bi nastavnici imali dovoljno strpljenja sa slijepim učenikom?	24,48%	20,39 ^o / _o	55,11 ^o / _o
Misliš li da bi se slijepi učenik osjećao osamljenim u redovnoj školi?	33,14 ^o / _o	37,08 ^o / _o	29,76%
Smatraš li da slijepi učenik može postići isti školski uspjeh kao i ostali učenici?	54,59 ^o / _o	15,90%	31,49 ^o / _o

Iz tablice 1 također je vidljivo da su učenici redovne škole u najvećem postupku (88,89%) spremni da pomažu slijepom drugu u učenju tako da mu čitaju gradivo.

Nešto je drugačija situacija kada se učenicima redovne škole postavilo pitanje: »Bi li u razredu željeli sjediti sa slijepim učenikom?« Učenici redovnih škola u znatnom postoku nisu za to pokazali naročitu spremnost. Tako čak 44,01% njih iznosi da »Nisu sigurni« da bi željeli sjediti u razredu sa slijepim učenikom, a 14,48% ne bi s njime željelo sjediti. Slična je situacija i što se tiče odgovora na pitanje: »Smatraš li da bi slijepi učenici trebali ići u redovne škole?«, i »Smatraš li da bi slijepi učenici trebali ići u redovne škole?« i »Smatraš li da bi nastavnici imali dovoljno strpljenja sa slijepim učenikom?« Tako 46,06% ispitanika »nije sigurno«, a 23,77% ne smatra da bi slijepi učenici trebali ići u redovnu školu. Također 55,11% učenika »nije sigurno«, a 20,39% učenika ne smatra da bi nastavnici imali dovoljno strpljenja sa slijepim učenikom.

Naši ispitanici u znatnom postotku »nisu sigurni« (29,76%) da bi se slijepi učenik osjećao u redovnoj školi osamljenim, a 33,14% ispitanika smatra da bi se slijepi učenik u redovnoj školi osjećao osamljenim. Konačno, ispitanici u najvećem postotku (52,59%) smatraju da slijepi učenik može postići isti školski uspjeh kao i ostali učenici. Vidljivo je, međutim,

da znatan dio ispitanika (njih 31,49%) »nije sigurno« u takvu mogućnost. Prema navedenim podacima može se konstatovati da su u 6 od ukupno 12 varijabli učenici redovne škole izrazili pozitivan stav prema učenicima sa smetnjama vida kao mogućim drugovima u razredu. Ipak, iz odgovora na pitanja: »Bi li u razredu želio sjediti sa slijepim učenikom?«, »Bi li slijepi učenik mogao sudjelovati u većini tvojih igara?«, »Bi li učio sa slijepim drugom?«, »Smatraš li da bi slijepi učenici trebali ići u redovne škole?«, »Smatraš li da bi nastavnici imali dovoljno strpljenja sa slijepim učenikom?« te »Misliš li da bi se slijepi učenik osjećao osamljenim u redovnoj školi« vidljivi su prilično izraženi negativni stavovi. To bi moglo proizlaziti iz činjenice da učenici redovne škole nisu imali prilike da budu u direktnom kontaktu sa slijepim učenicima. Možda bismo stoga došli do drugačijih nalaza ako bismo ponovili ovo ispitivanje po provedenoj integraciji, tj. kada bi učenici redovne škole došli u kontakt s učenicima oštećena vida u razredu.

Na taj način njima bi bilo omogućeno da o svojim drugovima sa smetnjama vida iz razreda steknu određene informacije, neophodno potrebne za stjecanje pravilne predodžbe o tim istim drugovima.

Na kraju je potrebno istaknuti da su ovo samo početni nalazi koje je svakako potrebno podvrgnuti daljnjoj analizi.

LITERATURA

1. Pierra Henri: Slijepi i društvo, Tiflološki muzej saveza slijepih Jugoslavije, Zagreb, 1966, str. 4.
2. Whiteman M, Lukof I. F.: Public attitudes toward blindness. The New Outlook for the Blind, 1961, 56, No. 5, 153—158.
3. Lukoff I. F. i Whiteman M.: Attitudes toward blindness and other physical handicaps J. of. Soc. Psychology 1965, 66, 135—145.
4. Hilbourn, Shaw A. S.: As others See US-1 i US-2 The New Beacon 1969, 626, 145—149.
5. R. O. Jonas, K. Lavine, J. Shell: Slijepa djeca integrirana u razredu s videćom djecom, Socijalna misao, Tiflološki muzej Saveza slijepih Jugoslavije, Zagreb, 1977, br. 10. str. 445.
6. Shuey R.: The non segregated setting: Positive values and problems. The New Outlook for the Blind, 1958, 52, 7, pp. 254—260.

THE SEVENTH AND THE EIGHT GRADE PUPILS OF REGULAR ELEMENTARY SCHOOLS ON CHILDREN WITH VISUAL HANDICAPS AS THEIR POSSIBLE FRIENDS IN THE CLASS

S u m m a r y

The aim of this study was to determine what attitudes regular elementary school pupils have towards their peers with visual impairments as their possible friends in their classes. The data were collected by a questionnaire consisting of 12 items in a sample of 1270 regular elementary school pupils from the area of Zagreb.

The analysis of the results obtained showed that in 6 out of 12 variables regular elementary school pupils expressed favourable attitudes towards their peers with visual impairments as possible friends in their class. However, in response to some items rather negative attitudes were expressed. Such negative attitudes resulted probably from lack of contacts of regular elementary school pupils with their peers with visual impairments.